

Doc. MUDr. Václav Mikota, CSc. (4. 12. 1944 - 3. 9. 2018)¹⁾



Pronikavé tmavé oči tehdy 25letého Václava Mikoty patří spolu s hereckými výkony Jany Šulcové a Pavla Landovského k nejpůsobivějším momentům krátkometrážního dramatu Víta Olmera *Houšlista* z roku 1969. Jeho živé oči neztratily nic ze své pronikavosti ani v červnu tohoto roku, když jsem se v komorním kroužku kolegů s Václavem Mikotou viděl naposledy. Navzdory své vysilující nemoci navštěvoval intervizní setkání s chutí, pozorně naslouchal, diskutoval a k dobru přidával dobré židovské vtipy. Docent Václav Mikota zemřel 3. září 2018. Česká psychoanalýza, psychoterapie a psychiatrie ztratila nepřehlédnutelného klinika, učitele a inspirátora. Odborně vychoval několik generací psychoanalyticky myslících profesionálů, které zaujal svým způsobem přemýšlení a vztahem k pacientům. Do poslední chvíle byl více než aktivní. Zastával pozici prezidenta České psychoanalytické společnosti, jejího supervizora a tréninkového analytika, lektora České společnosti pro psychoanalytickou psychoterapii a Brněnského institutu psychoterapie, tréninkového terapeuta Rafael Institutu, šéfredaktora Revue pro psychoanalytickou psychoterapii a psychoanalýzu, vedoucího subkatedry psychoterapie IPVZ. Byly dny, kdy se svými pacienty, analyzandy i skypovými konzultacemi začínal od páté hodiny ranní a končil někdy i v deset večer. Jeho pracovitost a obětavé nasazení dokládá ochota, s jakou sedal do auta a sám odřídil cestu Praha–Záhřeb na setkání Východoevropského psychoanalytického institutu Han Groen-Prakken, jehož byl výcvikovým a supervizním analytikem. Byl to jeho příspěvek k obnově psychoanalýzy v postkomunistických zemích. V letech 2013–2016 se spolu s Věrou Roubalovou-Kostlánovou vydával prostřednictvím *Člověka v tísni* do Turecka a na Kypr a poskytoval psychoterapeutickou pomoc aktivistům z Kavkazu. Supervidoval bezpočet seskupení a organizací. Nacházel společnou řeč s psychoterapeuty různých škol a vyznání, jeho profesním i životním domovem se však jednoznačně stala psychoanalýza. Jak sám říkal, provozoval ji v letech 1977–1989 podomácku, a posléze se podílel na obnově její porevoluční tváře. Ochotně ukazoval psychoanalytické porozumění jako něco přirozeného, srozumitelného, poutavého, intelektuálně obšťastňujícího a krásného. Jeho přesné formulace

zprostředkovávaly hluboké pochopení a probouzely touhu pacientům rozumět a mluvit s nimi tak, jak on to dokázal. Ne vždy se dogmaticky držel pravidel, a byl nedostižný ve vynalézavosti, s jakou formuloval své interpretace. Vzpomínám si na setkání, ve kterém při úvahách nad nesnadným případem navrhl komentář: „Heleďte, já mám mírný rozpak, jak s Váma mluvím, abych nepatřil buď k těm, kteří Vám potvrzují, že jste zcela mimořádná spolupracovnice, nebo naopak k těm, kteří Vás nedoceňují“. Strhával okouzlené skupiny psychiatrů a psychologů v době svého působení ve Výzkumném ústavu psychiatrickém i posléze po revoluci v Plzni, kde přijal místo přednosta Psychiatrické kliniky ve fakultní nemocnici. Chtěl vést kliniku podle svých představ o moderní psychiatrii a během svého působení v letech 1990–1994 zde zanechal výraznou stopu. Rád učil a přednášel, mezi studenty byly jeho přednášky pověstné, staly se závanem svobodného ducha. Pořádal pravidelné semináře psychoanalytického myšlení. Psychoanalýzu nehalil do závoje speciální, záhadné a tajné disciplíny přístupné pouze elitnímu kroužku zasvěcených. Byl srozumitelný a pohotový. Když se mne při jedné konferenci neodbytně dotazoval zástupce Klausova pravicového spolku, proč se zabývám Bushovým vztahem k válčení, a proč se nevěnuji opačnému politickému táboru a Clintonově sexuální aféře, reagoval docent Mikota z moderátorské pozice bez váhání, že „se přemýšlení o Bushovi nediví, i jemu osobně mu je přeci jen bližší Clintonova zápletka a heslo kontrakultury 60. let *„Make love, not war“*“.

Kulturní rozhled, herectvím cvičená paměť schopná citovat rozsáhlé pasáže z literatury a elegantní motýlek se staly obchodní značkou Václava Mikoty. Do psychoanalytického výcviku vstoupil ve svých 29 letech u doktora Kučery, u něhož cvičnou analýzu podstoupili také Michal Černoušek, Zbyněk Havlíček, Helena Klímová, Jiří Kocourek, Petr Příhoda, Jiří Šimek, Jana Štúrová a řada dalších. Mám za to, že noblesa a intelektuální záběr Otakara Kučery navázaly na prvorepublikového ducha pěstovaného v rodině Václava Mikoty. Jeho otec patřil k předním organizátorům hudebního života s těsnou vazbou na Leoše Janáčka, Burianův Voice-band a Osvobozené divadlo. Jako by se dobrá výcviková zkušenost, kterou Václav Mikota získal se svým analytikem, otiskla v jeho respektujícím postoji. Druhé bral vážně, neponižoval je, ani nezraňoval. Nelze na druhou stranu opominout to, že obtížně snášel kolegy, kteří se projevovali přílišnou jistotou nebo mocenskými spády. Věci, které mu byly vnucovány, odmítal dělat jinak. Vzpomínal na všelijaké ústrky prorežimních kádrů, které ve Výzkumném ústavu psychiatrickém po odchodu velkorysého a respektovaného primáře Hanzlíčka zakoušel. Odmítal ustoupit ze svého psychoanalytického způsobu práce. Nový šéf „výzkumáku“ mu vyhrožoval, že ho nechá pro jeho nepřizpůsobivost nuceně hospitalizovat a podrobit stereotaktickému zákroku na mozk. Podle svědectví jeho tehdejších spolupracovníků musel Václav Mikota kontrolovat, aby k němu nikdo nevtrhl do ordinace a nenačapal ho s ležícím pacientem. Hodiny s pacienty občas absolvoval peripateticky – procházejíce se po bohnickém parku. Po změně režimu svoji psychoanalytickou zkušenost již nemusel skrývat, ale naopak se o ni ochotně dělil. Příkladem je vzdělávací cyklus ČT *Záhady duše*, v němž se uvolil sehrát roli psychoanalytika a do své ordinace vpouští filmový štáb režisérky Rychlíkové. V díle *Záhady nevědomí* nechává pravděpodobně nejnázorněji v dosavadní české filmografii nahlédnout do pracovny analytika a věrohodně představit psychoanalytické sezení (lze shlédnout na adrese: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10214731958-zahady-duse/209572231050001/>). Václav Mikota oslovuje fiktivní pacientku „Vítám Vás, milostivá paní, můžeme se dát do práce“. Galantní přivítání zachycuje něco z úcty, kterou choval k pacientům a kolegům. Lidé i vztahy ho bavili. Zaujaté posluchače učil svými přednáškami a články, z nichž některé uvádím na samém závěru. Od roku 1973 publikoval více než 130 prací s převážně psychoanalytickou tematikou, přispěl svými kapitolami *Psychoanalytická léčba* a *Psychoanalytické teorie v psychiatrii* do nejrozsáhlejší učebnice psychiatrie (2004) a knižně vydal svoji habilitační práci *O ovlivňování duševních chorob. Alkohol v psychoanalýze. Několik poznámek k psychoterapii v psychiatrii* (1995).

Mám za to, že postava vojína ve filmu *Houslista* odráží něco osobitého z Václava Mikoty člověka. Vojín Janoušek se odmítá poddat tupým příkazům lampasáka v podání Pavla Landovského. Zůstává nezávislý a nenechá se přinutit k házení granátem, raději jej protestně nechává spadnout do zákopu. Vyjadřuje to, co cítí, a hlásí se k tomu („já se bojím, pane nadporučíku“). Místo toho, aby ve filmu řekl nadporučíkovi, že takové blbosti, které po něm žádá, odmítá plnit a že nadporučík je pitomec, je připraven ochránit nadporučíkovu narcistickou zranitelnost, když mu říká, že on sám se bojí. Když je nadporučíkem načapán, žádá ho, zda by mohl ještě dál pokračovat v hraní, „ještě allegro, pane nadporučíku“. Plně soustředěný hraje na své housle G-dur pro Janáčkův smyčcový kvartet, vzdává hold kráse, touze po životě a radosti.

Václave, děkujeme Vám!

MUDr. David Holub, Ph.D.

Přehled publikací Václava Mikoty²⁾

(Zdroj: PEP WEB: souhrnný elektronický katalog psychoanalytických publikací, <http://www.pep-web.org>, ANL – České články, databáze Národní knihovny Praha, Bibliographia medica chechoslovaca (BMČ) – databáze Národní lékařské knihovny, Google Scholar, Katalog Národní knihovny Praha, Knihovny.cz, Medline, Online katalog a článková databáze Pedagogické knihovny J. A. Komenského Praha, Web of Science, Medvik)

- Mikota, V. (1974). Základy psychoterapie a psychodrama. *Česká logopedie*, 56-68.
- Raboch, J., Mikota, V. (1983). Neuróza a ženská sexualita. *Časopis Lékařů českých*, 122(40), 1230-3.
- Knotek, P., Šípek, J., Mikota, V., Pokorný D. (1985). Struktura sociálních činností, osobnost a duševní zdraví. *Československá psychologie. Ročník XXIX, č. 3, s. 215-223.*
- Mikota, V. (1986). Terapie závislosti: Z přednáškového večera Spolku českých lékařů v Praze dne 14. dubna 1986. *Časopis lékařů českých*, 125(30): 951.
- Mikota, V. (1987). Terapeutický vztah z hlediska psychodynamického. *Sborník psychoanalytických prací* (ed. J. Kocourek), Praha. *Psychoterapie: sborník přednášek III.* (Ed. Skála, J., Růžička, J.). Praha: Triton, 1994, s. 190-203.
- Mikota, V. (1988). Reconstruction of 'Heroic Solutions' in Analyses of Borderline Patients. *Scandinavian Psychoanalytic Review*, 11(1):33-56.
- Mikota, V. (1989). Tzv. normální a ontogenetická krize a jejich možný vztah k rizikům pozdější psychopatologie. *Psychoanalytický sborník*, 1(1):3-26.
- Mikota, V. (1989). Prof. MUDr. Sigmund Freud – zakladatel psychoanalýzy. *Psychoanalytický sborník*, 1(2):3-13. *Spektrum psychoterapie*, 1989, 4(5):4-9.
- Mikota, V. (1989). Vývoj psychoanalýzy za Freudova života. *Spektrum psychoterapie*, 4(5):10-19.
- Mikota, V. (1989). Vývoj psychoanalýzy po Freudovi. *Spektrum psychoterapie*, 4(5):20-27.
- Mikota, V. (1989). Poznámka k „mezinárodnímu psychoanalytickému hnutí“. *Spektrum psychoterapie*, 4(5):71-75.
- Nerad, J., Neradová, L., Mikota, V. (1989). Psychoterapie závislostí na alkoholu a jiných látkách. Úvod do problematiky. Výzkumný ústav psychiatrický. Praha: Novinář.
- Mikota, V. (1990). Vývoj názorů na nevědomí. *Psychoanalytický sborník*, 2(1):9-25.
- Mikota, V. (1990). Zvláštní formy přenosu. *Psychoanalytický sborník*, 2(2):14-40. *Psychoterapie: sborník přednášek IV.* (Ed. Růžička, J.). Praha: Triton, 1995, s. 168-186.
- Mikota, V. (1990). Vývoj psychoanalytických názorů na alkoholismus a jiné závislosti. Disertační práce. Univerzita Karlova, Praha.
- Mikota, V. (1991). Kdo byl Sigmund Freud a co je psychoanalýza? *Československá psychologie. Ročník XXXV, č. 6, s. 263-272.*
- Mikota, V. (1992). Kdo byl Sigmund Freud a co je psychoanalýza? *Analogon*, 4(9): 1-5.
- Mikota, V. (1992). Párová terapie a moderní psychoanalýza (kasuistická studie). *Konfrontace*, 3(1):17-28. *Psychoterapie: sborník přednášek. VI.* (Ed. Růžička, J.). Praha: Triton, 1998, s. 82-97. *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 2002, 4(2):41-50.
- Mikota, V. (1992). Vývoj psychodynamické teorie a terapie. *Psychoterapie: sborník přednášek I.* (Ed. Růžička, J.). Praha: Triton, s. 95-125.
- Mikota, V. (1994). Děs, který brání přijímat nabízené (předmluva ke knize Jako v zrcadle). *Konfrontace*, 5(4):22-24.
- Mikota, V. (1995). Supervize v individuální terapii. *Psychoterapie: sborník přednášek IV.* (Ed. Růžička, J.). Praha: Triton, s. 69-75.
- Mikota, V. (1995). Známe dobře zdravý sexuální vývoj u obou pohlaví. *Psychoterapie: sborník přednášek IV.* (Ed. Růžička, J.). Praha: Triton, s. 144-167.
- Mikota, V. (1995). O ovlivňování duševních chorob. Alkohol v psychoanalýze. Několik poznámek k psychoterapii v psychiatrii. Praha: Psychoanalytické nakladatelství Jiří Kocourek (Habilitační práce UK Praha, Plzeň).
- Mikota, V. (1996). Ke knize Pavla Říčana: „Agresivita a šikana mezi dětmi“. (Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí): Diskuse. *Československá psychologie*, 40(1): 69-70.
- Mikota, V. (1997). Svět podle Freuda: Rozhovor. Pavel Slezák. *Propsy*, 3(3): 1.
- Mikota, V. (1998). Obraz narcismu v soudobé psychoanalýze. *Psychoterapie: sborník přednášek V.* (Ed. Růžička, J.). Praha: Triton, s. 93-112.
- Mikota, V. (1998). Rekonstrukce herojských řešení v analýzách hraničních pacientů – chudoba nebo zašlá

- sláva? *Psychotherapie: sborník přednášek VI.* (Ed. Růžička, J.). Praha: Triton, s. 44-81. *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 2002, 4(1):78-115.
- Mikota, V. (1999). Výuka psychoterapie: Odpověď na článek R. Balona. *Psychiatrie*, 3(1): 65-66.
- Mikota, V. (1999). Thanatos a pedagogický proces. *Pedagogika*, 49(4): 353-358.
- Mikota, V. (1999). Jak ohrožuje výkon profese analytikovu narcistickou rovnováhu? *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 1(2):3-8.
- Mikota, V. (2002). Narcistická zranitelnost v oidipské situaci. *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 4(1):115-119.
- Mikota, V., Kocourková, J. (2003). Činnost subkatedry psychoterapie IPVZ. Pohled na minulý a současný stav psychoterapie v České republice. *Česká a slovenská psychiatrie*, 99 (Suppl. 2): 6-7.
- Mikota, V. (2004). Analytik v silovém poli emocí. *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 6(2):37-45.
- Mikota, V. (2004). Psychoanalytická léčba. In: Höschl, C., Libiger, J., Švestka, J. *Psychiatrie, 2. doplněné a opravené vydání*. Praha: Tigis, 652-663.
- Mikota, V. (2004). Psychoanalytické teorie v psychiatrii. In: Höschl, C., Libiger, J., Švestka, J. *Psychiatrie, 2. doplněné a opravené vydání*. Praha: Tigis, 197-203.
- Mikota, V. and Stajner-Popovic, T. (2005). Developing psychoanalysis under socio-political pressure. *International Journal of Psycho-Analysis*, 86(2):543-546.
- Mikota, V. (2005). Pohled psychoanalytika na depresi. *Medical Tribune C*, 18-24.
- Mikota, V. (2005). Co musí a nesmí psychoanalýza. *Zdravotnické noviny*, 7: 16.
- Mikota, V. (2006). Sigmund Freud jako zakladatel psychoanalýzy. In: Loužek, M. (Ed.). *150 let od narození Sigmunda Freuda: Sborník textů*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku. 24-36.
- Mikota, V. (2006). Od psychoanalýzy k neurovědě. *Lidové noviny*, 19(106).
- Mikota, V. (2007). Vzpomínka na MUDr. et JUDr. Otakara Kučera, CSc. *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 9(2):77-80.
- Mikota, V. (2009). Požadavky na kazuistiku ke specializační zkoušce subkatedry psychoterapie IPVZ.
- Mikota, V. (2009). Podíl intrapsychické nerovnováhy při vzniku, udržování a léčbě adiktivních poruch. *Adiktologie*, 9(S1): 52-59.
- Mikota, V. (2011). Trénink emocí. Recenze. *Psychologie Dnes*, 17(5): 63.
- Mikota, V. (2013). Psychoanalýza je pro ty, kdo chtějí pochopit své vnitřní trápení. Rozhovor. *Lékařské listy (Anesteziologie, resuscitace, algeziologie)*, 7: 36-37.
- Mikota, V. (2015). Přenos, protipřenos, odehrání – příklady z klinické praxe. *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 17(2):62-72.
- Mikota, V. (2015). Psychický domov, bezdomovectví. In: Telerovský, R., Mahler, M. (eds.). *Strach z cizího: antisemitismus, xenofobie a zkušenost „uncanny“*. Praha: Česká psychoanalytická společnost, 179-182.
- Mikota, V. (2015). Přínos doc. MUDr. et PhDr. Kamila Kaliny, CSc. ke změně paradigmatu české adiktologie. *Sborník odborné konference Úzdrava a drogy* (Eds. Maxová, V. a kol). Praha: Sananim, s. 9-11.
- Čermáková, H. (2015). Rozhovor s MUDr. Davidem Holubem, Ph.D. a doc. MUDr. Václavem Mikotou, CSc. *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 17(2):100-105.
- Mikota, V., Roubalová-Kostlánová, V. (2018). Trauma ve skupinách: Zkušenosti z týdenních pobytů psychoterapeutických skupin aktivistů z celého území ruské federace. *Psychotherapie*, 11(2): 154-159.

Předmluvy a doslovy Václava Mikoty

- Bartošová, M. (1995). Jako v zrcadle: psychoterapeut nastavuje zrcadlo pacientovi a pacient nastavuje zrcadlo psychoterapeutovi. Hradec Králové: Konfrontace.
- Freud, S. (1991). Přednášky k úvodu do psychoanalýzy; Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy, přel. Jiří Pechar, Eugen Wiškovský; doslovy Otakar Kučera, Václav Mikota. Praha: Avicenum, s. 451-453.
- Tyl, J. (2001). Jak rozumět snům: hovory o snech, hovory se sny. Brno: Jota.

Překlady Václava Mikoty z anglického originálu:

- Robbins, M. (1989). Primitivní organizace osobnosti – její kognitivní a afektivní zvláštnosti ve službách hladké meziosobní adaptace (zkrácený překlad). *Spektrum psychoterapie*, 4(5):50-70.
- Kinston, W., Cohen, J. (1989). Primární vytěsnění a jiné psychické stavy. *Spektrum psychoterapie*, 4(5):28-49. *Psychoanalytický sborník*, 1991, 3(1):66-81.
- Sandler, J., Dare, Ch., Holder, A. (1994). Pacient a analytik: základní pojmy klinické psychoanalýzy. Praha: Psychoanalytické nakladatelství Jiří Kocourek.

- Winnicott, D. W. (2013). Nenávist v protipřenosu. *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 15(2):53-60.
- Kernberg, O. F. (2017). Třicet způsobů, jak zničit kreativitu psychoanalytických kandidátů. *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 19(2):6-15.
- Samizdatově: Goldberg, A. Postmoderní psychoanalýza (původní text: Goldberg, A. (2001). Postmodern Psychoanalysis. *Int. J. Psycho-Anal.*, 82(1):123-128.

Přednášky (neúplný seznam):

- Mikota, V. (1992–1998). Úvod do psychoanalýzy. *Pravidelné přednášky na Pražské psychoterapeutické fakultě*.
- Mikota, V. (1995–1998). Teorie psychodynamické psychoterapie. *Brněnský institut psychoterapie*.
- Mikota, V. (2001–2018). Základy psychoanalytické teorie. *Česká společnost pro psychoanalytickou psychoterapii*.
- Mikota, V. (1992). Kdo se víc bál – pacientka nebo analytik? Kazuistický zlomek z totalitního Československa. *Referát na zasedání psychologické sekce na XVI. Světovém kongresu Československé společnosti pro vědy a umění v rámci tématu „Československo, Evropa a svět: věda a umění v mezinárodních souvislostech“*, Právnická fakulta, Praha.
- Mikota, V. (1997). Obraz narcismu v současné psychoanalýze. *Přednáška, V. ročník psychoanalyticko-psychoterapeutického sympozia, Kodymův dům, Opočno*.
- Mikota, V. (1998). Ohrožuje výkon profese analytikovu narcistickou rovnováhu? *Přednáška, VI. ročník psychoanalyticko-psychoterapeutického sympozia, Kodymův dům, Opočno*.
- Mikota, V. (2001). Narcistická zranitelnost v oidipské situaci. *Přednáška, VIII. ročník psychoanalyticko-psychoterapeutického sympozia, Kodymův dům, Opočno*.
- Mikota, V. (2002). The secret everybody speaks about. *Paper presented at the EPF Congress, Prague*.
- Mikota, V. (2004). Analytik v silovém poli emocí. *Přednáška, XI. ročník psychoanalyticko-psychoterapeutického sympozia, Kodymův dům, Opočno*.
- Mikota, V. (2006). Může přejít organizovaná skupina z podzemí do oficiality bez následků? *Přednáška, XIII. ročník psychoanalyticko-psychoterapeutického sympozia, Kodymův dům, Opočno*.
- Mikota, V. (2006). Sigmund Freud jako zakladatel psychoanalýzy. *Přednáška, Seminář Sto padesát let od narození Sigmunda Freuda, Centrum pro ekonomiku a politiku, Praha*.
- Mikota, V. (2007). Může se stát negativní terapeutická reakce neprůchodnou? *Přednáška, XIV. ročník psychoanalyticko-psychoterapeutického sympozia, Kodymův dům, Opočno*.
- Mikota, V. (2010). Je psychoterapeut kompetentní veřejně se vyjadřovat k celospolečenským tématům? *Přednáška, Rafael Institut, Praha*.
- Mikota, V. (2011). Je paměť věrohodným obrazem minulosti? *Přednáška, XVIII. ročník psychoanalyticko-psychoterapeutického sympozia, Kodymův dům, Opočno*.
- Mikota, V., Havel, I. M. (2011). Psychopati a sociopati. *Diskuse v rámci doprovodného programu výstavy Luciferův efekt, DOX, Praha*.
- Mikota, V. (2013). Historie české psychoanalytické společnosti. *Přednáška, 48th IPA Congress, Facing the Pain, Praha*
- Mikota, V. (2014). Dá se věřit mužům-psychoanalytikům, že jsou schopni pochopit ženskou sexualitu? *Přednáška, XXI. ročník psychoanalyticko-psychoterapeutického sympozia, Kodymův dům, Opočno*.
- Mikota, V. (2015). Vývoj názorů na žádoucí změnu v psychoanalýze a z ní odvozených terapií. *Přednáška, 30. Psychoterapeutická konference, Jeseník*.
- Mikota, V. (2016). Existují nějaké definovatelné vzorce sourozeneckých vztahů? *Přednáška, XXIII. ročník psychoanalyticko-psychoterapeutického sympozia, Kodymův dům, Opočno*.
- Mikota, V. (2016) ...Nevědomí v běhu času... aneb Vývoj Freudovy představy o nevědomí od jejího vzniku do současnosti. *Přednáška v rámci projektu Za poznáním historie města Příbora, Příbor*.
- Mikota, V. (2016). Psychoanalýza bez pohovky. S Václavem Mikotou o psychoanalýze a jejím využití v současné péči o duši. *Přednáška, Festival Psychologie.cz, <https://psychologie.cz/psychoanalyza-bez-pohovky/>*

Poznámky:

- 1) Příspěvek je určen k publikaci pro časopis *Psychoterapie*, ročník 2018/12, číslo 3.
- 2) Autor děkuje Haně Drábkové, Janě Hercové, Janě Kocourkové a dalším kolegům za pomoc s dohledáním publikační a přednáškové činnosti Václava Mikoty.